

Pechotné jednotky uhorskej vlastibrany pred 1. svetovou vojnou

V druhej polovici 19. storočia čelila Habsburská ríša mnohým problémom a ocitla sa v zložitej situácii. Neriešenie vnútorných problémov, akými bola národnostná otázka či hospodárska zaostalosť, viedlo k postupnému mocenskému zaostávaniu monarchie. Napriek týmto problémom si vládnuce kruhy nepripúšťali, že s monarchiou nie je niečo v poriadku.

Tvrdé rany vojenskej a mocenskej prestíži monarchie uštedrili konflikty s národmi, ktoré v tomto období viedli zjednocovací proces. Habsburská monarchia stála v ceste zjednoteniu Talianska i Nemecka. V roku 1859 bola rakúska armáda porazená v bitkách pri Magente a Solferine. Rakúsky cisár musel zjesť horkú pilulku a uznať existenciu nového Talianskeho kráľovstva. Po tejto facke prišiel ešte tvrdší úder v podobe prusko-rakúskej vojny v roku 1866. Debakel, ktorý rakúskej armáde uštedrili Prusi pri Hradci Králové, znamenal pre rakúsku generalitu dôležité ponaučenie do budúcnosti.

Ťaživé postavenie do ktorého sa dostala monarchia po prehratej prusko-rakúskej vojne, využili Maďari. Tvrdo pritlačili na rakúske vládnuce kruhy a požadovali väčší podiel na moci. Panovník ustúpil a došlo k rakúsko-maďarskému vyrovnaniu. V praxi to znamenalo vznik dualistickej monarchie Rakúsko-Uhorsko. Reforma mocenského usporiadania monarchie priniesla aj zmeny v armáde.

Naplnenie maďarských ambícií viedlo k vytvoreniu pomerne zložitej štruktúry ozbrojených síl. Hlavnú časť armády tvorili jednotky spoločnej armády a námorníctva. Doplnujúcou zložkou armády boli jednotky vlastibrany. V rakúskej časti monarchie to boli jednotky landwehru a v uhorskej časti honvédske jednotky. Tretiu časť armády tvorili jednotky rakúskej a maďarskej domobrany.

Honvédske jednotky boli zriaďované podľa branného zákona čl. XLI. Tento zákon špecifikoval postavenie tejto ozbrojenej zložky v rámci branných síl monarchie. Zákon ďalej bližšie rozpracoval úlohy, organizáciu či spôsob dopĺňania honvédskejších jednotiek. Honvédske jednotky boli teda doplnujúcou časťou ozbrojených síl, ktorá by bola povolávaná v období vojny na podporu armády a v období mieru vo výnimočných prípadoch na udržanie vnútorného poriadku a bezpečnosti. Nasadenie týchto jednotiek mal schvaľovať uhorský snem.

Celé maďarské politické spektrum s nadšením víťalo vytvorenie uhorskej armády, a preto sa vznik honvédskejších jednotiek tešil podpore maďarských politických strán. Inak zriaďovanie uhorských honvédskejších jednotiek videlo vedenie armády a viedenské vládnuce kruhy. V tejto armáde sa prejavoval v praxi rastúci maďarský separatizmus, a preto jej budovanie čo najviac naťahovali a komplikovali. Samotná štruktúra honvédskejších jednotiek bola vytvorená tak, aby boli honvédske jednotky naviazané na jednotky spoločnej armády.

Od roku 1868 začínajú vznikať honvédske prápory v Uhorsku. Spočiatku mali úplne nízke stavy. Mierový stav honvédskeho práporu bol iba o niečo vyšší ako stav stotiny pluku spoločnej armády. Tvorilo ho 7 dôstojníkov a 116 vojakov. Dohromady bolo vytvorených 82

peších práporov mužstva. V roku 1886 došlo k ďalšej zmene a honvédske prápory boli zlúčené do tzv. pol brigád. Z týchto pol brigád boli v roku 1890 sformované honvédske pešie pluky. Nedôvera rakúskych vládnych kruhov, ale aj nedostatok financií naďalej brzdili rozvoj honvédskejších jednotiek. Nové pluky mali neustále nízky stav mužstva. Členili sa na prápory s tromi, resp. štyrmi stotinami. Ich mierový stav sa pohyboval od 734 mužov (*pluk s tromi prápormi*) až po 965 mužov (*pluk so štyrmi prápormi*). Náhradný prapor v čase mieru tvorili traja dôstojníci a 13 vojakov.

Posledné výrazne zmeny v rakúsko-uhorských ozbrojených silách do prvej svetovej vojny prebehli v roku 1912. V tomto roku boli prijaté nové branné zákony. Prijatie týchto zákonov sprevádzal zdĺhavý vnútropolitický boj a uhorský parlament ich prijal na zasadnutí s veľmi búrlivým priebehom. Zvýšili sa početné stavy mužstva, pri peších jednotkách sa zaviedla dvojročná prezenčná služba, a modernizovala sa armáda.

Nové organizačné zmeny sa výrazne prejavili najmä v honvédskejších jednotkách. Všetky honvédske pešie pluky prešli reorganizáciou. Počet práporov v pluku sa zmenšil zo 4 na 3. Každý prapor mal disponovať 4 stotinami, ale to sa nepodarilo do začiatku vojny naplniť. Vznikli štyri nové honvédske pešie pluky. Dohromady ich existovalo už 32 a spolu mali 96 práporov. Mierový stav honvédskejších stotín sa zvýšil na 97 mužov.

Názvoslovie honvédskejších plukov naznačovalo miesto dislokácie pluku. Každý pluk mal okrem svojho čísla aj prímene odvodené od svojho sídla. Napr. originálne názvoslovie 9. honvédskeho pešieho pluku dislokovaného v Košiciach znel „*Kassai 9.honvéd gyalogezred*“.

Pešie honvédske pluky v roku 1914		
Honvédske pluky (<i>honvéd gyalogezred</i>)	Dislokácia	Nadriadená jednotka
Budapesti 1. honvéd gyalogezred	Budapest (<i>Budapešť, HUN</i>)	81. honved. pešia brigáda
Gyulai 2. honvéd gyalogezred	Bekés-Gyula (<i>HUN</i>)	45. honved. pešia brigáda
Debreczeni 3. honvéd gyalogezred	Debreczen (<i>Debrecín, HUN</i>)	39. honved. pešia brigáda
Nagyváradi 4. honvéd gyalogezred	Nagyvárad (<i>Veľký Varadín, ROM</i>)	39. honved. pešia brigáda
Szegedi 5. honvéd gyalogezred	Szeged (<i>Segedín, HUN</i>)	45. honved. pešia brigáda
Szabadkai 6. honvéd gyalogezred	Szabadka (<i>Subotica, SCG</i>)	80. honved. pešia brigáda
Verseczi 7. honvéd gyalogezred	Versecz (<i>Vršac, SCG</i>)	46. honved. pešia brigáda
Lugosi 8. honvéd gyalogezred	Lugos (<i>Lugoj, ROM</i>)	46. honved. pešia brigáda
Kassai 9. honvéd gyalogezred	Kassa (<i>Košice, SVK</i>)	77. honved. pešia brigáda

Miskolczi 10. honvéd gyalogezred	Miskolcz (<i>Miškolc, HUN</i>)	78. honved. pešia brigáda
Munkácsi 11. honvéd gyalogezred	Munkács (<i>Mukačevo, UKR</i>)	77. honved. pešia brigáda
Szatmári 12. honvéd gyalogezred	Szatmár-Németi (<i>ROM</i>)	40. honved. pešia brigáda
Pozsonyi 13. honvéd gyalogezred	Pozsony (<i>Bratislava, SVK</i>)	73. honved. pešia brigáda
Nyitrai 14. honvéd gyalogezred	Nyitra (<i>Nitra, SVK</i>)	74. honved. pešia brigáda
Trencsényi 15. honvéd gyalogezred	Trencsén (<i>Trenčín, SVK</i>)	74. honved. pešia brigáda
Besztercebányai 16. honvéd gyalogezred	Besztercebánya (<i>Banská Bystrica, SVK</i>)	78. honved. pešia brigáda
Székesfehérvári 17. honvéd gyalogezred	Székesfehérvár (<i>Stoličný Belehrad, HUN</i>)	81. honved. pešia brigade
Soproni 18. honvéd gyalogezred	Sopron (<i>Šoproň, HUN</i>)	73. honved. pešia brigáda
Pécsi 19. honvéd gyalogezred	Pécs (<i>Päťkostolie, HUN</i>)	80. honved. pešia brigáda
Nagykanizsai 20. honvéd gyalogezred	Nagykanizsa (<i>Kaniža, HUN</i>)	82. honved. pešia brigáda
Kolozsvári 21. honvéd gyalogezred	Kolozsvár (<i>Kluž, ROM</i>)	75. honved. pešia brigáda
Maros-Vásárhelyi 22. honvéd gyalogezred	Maros-Vásárhely (<i>Târgu Mureș, ROM</i>)	75. honved. pešia brigáda
Nagyszebeni 23. honvéd gyalogezred	Nagyszeben (<i>Sibiu, ROM</i>)	76 honved. pešia brigáda
Brassói 24. honvéd gyalogezred	Brassó (<i>Brašov, ROM</i>)	76. honved. pešia brigáda
Zágrábi 25. honvéd gyalogezred	Zagreb (<i>Záhreb, HRV</i>)	83. honved. pešia brigáda
Károlyvárosi 26. honvéd gyalogezred	Carlstadt (<i>Karlovac, HRV</i>)	83. honved. pešia brigáda
Sziszeki 27. honvéd gyalogezred	Sisak (<i>HRV</i>)	84. honved. pešia brigáda
Eszéki 28. honvéd gyalogezred	Osijek (<i>Osijek, HRV</i>)	84. honved. pešia brigáda
Budapesti 29. honvéd gyalogezred	Budapest (<i>Budapešť, HUN</i>)	79. honved. pešia brigáda

Budapesti 30. honvéd gyalogezred	Budapest (<i>Budapešť, HUN</i>)	79. honved. pešia brigáda
Veszprémi 31. honvéd gyalogezred	Veszprém (<i>Vesprím, HUN</i>)	82. honved. pešia brigáda
Dési 32. honvéd gyalogezred	Dés (<i>Dej, ROM</i>)	40. honved. pešia brigáda

Prvou vyššou organizačnou jednotkou honvédskej pechoty bola podobne ako v spoločnej armáde brigáda. Brigády sa v honvédstve vytvárali od roku 1871. Veliteľovi brigády bol pridelený malý štáb, ktorý pozostával z adjutanta, lekára a dvoch kadetov. Štáb brigády mal na starosti iba výcvik a zdravotnícku službu. Zvyšne kompetencie spravovalo oblastné honvédske veliteľstvo. Po reorganizácii v roku 1876 existovalo 14 honvédskech brigád a v roku 1913 vznikli ďalšie dve brigády.

Honvédske pešie brigády v roku 1914		
Honvédske pešie brigády	Dislokácia	Nadriadená jednotka
39. honvédska pešia brigáda	Nagy-Váradi (<i>Veľký Varadín, ROM</i>)	20. honvédska pešia divízia
40. honvédska pešia brigáda	Szatmár-Németi (<i>Satmár, ROM</i>)	20. honvédska pešia divízia
45. honvédska pešia brigáda	Szeged (<i>Segedín, HUN</i>)	23. pešia divízia
46. honvédska pešia brigáda	Lugos (<i>Lugoj, ROM</i>)	23. pešia divízia
73. honvédska pešia brigáda	Pozsony (<i>Bratislava, SVK</i>)	37. pešia divízia
74. honvédska pešia brigáda	Nyitra (<i>Nitra, SVK</i>)	37. pešia divízia
75. honvédska pešia brigáda	Kolosvár (<i>Kluž, ROM</i>)	38. pešia divízia
76. honvédska pešia brigáda	Nagyszeben (<i>Sibiu, ROM</i>)	38. pešia divízia
77. honvédska pešia brigáda	Kassa (<i>Košice, SVK</i>)	39. pešia divízia
78. honvédska pešia brigáda	Miskolcz (<i>Miškolc, HUN</i>)	39. pešia divízia
79. honvédska pešia brigáda	Budapest (<i>Budapešť, HUN</i>)	40. pešia divízia
80. honvédska pešia brigáda	Pécs (<i>Päťkostolie, HUN</i>)	40. pešia divízia
81. honvédska pešia brigáda	Budapest (<i>Budapešť, HUN</i>)	41. honvédska pešia divízia
82. honvédska pešia brigáda	Veszprém (<i>Vesprím, HUN</i>)	41. honvédska pešia divízia
83. honvédska pešia brigáda	Zagreb (<i>Záhreb, HRV</i>)	42. pešia divízia

84. honvédska pešia brigáda	Osijek (HRV)	42. pešia divízia

Podľa pôvodných plánov mali byť v čase vojny sformované iba dve honvédske pešie divízie. Od roku 1913 boli tieto dve divízie napevno sformované. Boli to 20. honvédska pešia divízia s veliteľstvom dislokovaným vo Veľkom Varadíne a 5. honvédska pešia divízia s veliteľstvom v Budapešti. Tieto dve divízie boli organizované na exteritoriálnom princípe. Veliteľom honvédskej divízie bol dôstojník v hodnosti generálporučík. Jeho štáb tvorili podľa tabuliek štyria dôstojníci a jeden rotný.

Po novom rozčlenení Uhorska na 6 doplňovacích oblastí vzniklo ďalších 6 divízií, ktorých podriadené jednotky boli dislokované na území doplňovacej oblasti. Divízie boli zároveň najväčšími existujúcimi honvédskejšími jednotkami. V čase vojny mali byť honvédske divízie pričlenené k jednotlivým armádnym zborom alebo priamo pod velenie jednotlivých armád.

Medzi vyššie honvédske štruktúry patrili aj doplňovacie oblasti. Spolu ich bolo šesť a dve z nich pokrývali väčšinu územia dnešného Slovenska. Boli to doplňovacie oblasti s veliteľstvom v Bratislave a Košiciach. Dlhý čas trvalo, kým sa ustálila vnútorná štruktúra honvédskejších jednotiek. To sa prejavovalo aj spormi v kompetenciách medzi veliteľstvami doplňovacích obvodov či veliteľstvami brigád a dvoch exteritoriálnych honvédskejších divízií. Postupným vývojom sa tieto kompetenčné spory urovnali.

Honvédske doplňovacie oblasti v roku 1914 <i>(Honvéd kerületi parancsnokság)</i>			
Doplňovacia oblasť	Veliteľstvo (dislokácia)	Oblasťná honvédska divízia	Veliteľ
1. doplňovacia oblasť	Budapešť	40. honvédska divízia	Jozef Braun
2. doplňovacia oblasť	Segedín	23. honvédska divízia	Heinrich Daempff
3. doplňovacia oblasť	Košice	39. honvédska divízia	Emmerich Hadfy
4. doplňovacia oblasť	Bratislava	37. honvédska divízia	Adrian Wieber
5. doplňovacia oblasť	Kluž	38. honvédska divízia	Johann Frieheer Karg von Bebenburg
6. doplňovacia oblasť	Záhreb	42. honvédska divízia	Stephan von Sarkotic

Honvédske jednotky boli od začiatku 1. svetovej vojny nasadené na oboch pre monarchiu kľúčových bojiskách. Proti Srbsku nastúpila 42. a 40. honvédska divízia. Zvyšné pešie honvédske jednotky boli priradené k zväzkom, ktoré mali čeliť ruskej armáde v Haliči. Rovnako ako Uhorsko nebolo národným štátom Maďarov, nemožno ani honvédske jednotky považovať za národnú maďarskú armádu. Aj keď veliacou rečou bola maďarčina, v honvédskejších jednotkách slúžili tisíce príslušníkov nemaďarských národností v Uhorsku.

Zdroj:

Dangl, V.: Organizačný vývoj rakúsko-uhorskej pechoty pred prvou svetovou vojnou. In: Vojenská história 3,1999, č.4, s. 3-20,
www.austro-hungarian-army.co.uk,
Dangl, V.: Bitky a bojiská v našich dejinách II. Bratislava: Perfekt, 2007.